

Politiek pragmatisme geherwaardeerd!

Recensie van *Politicide*: Luuk van Middelaar
 "De moord op de politiek in de Franse filosofie"
 Van Gennep, Amsterdam, 1999

De nog jonge Nederlandse filosoof, Luuk van Middelaar (°1973), studeerde geschiedenis en filosofie in Groningen en aan de Sorbonne in Parijs. Hij publiceerde eerder artikels in *Filosofie Magazine*, en vorig jaar verscheen zijn eerste boek, het meesterlijke essay: *Politicide*!

Theoretische werken zijn vaak droog. *Politicide* niet. Er zit een plot in dit boek, wat de zaak tot de laatste bladzijde spannend maakt. De hypothese van de auteur wordt getoetst! Ik vroeg me bij het lezen wel eens af of de complexe werkelijkheid, omwille van de rode draad in het verhaal, niet wat geweld wordt aangedaan. Maar dan was ik weer zo geboeid door een nieuwe reeks inzichten, bij het omslaan van de volgende pagina, dat ik niet bleef stilstaan bij deze sceptische vraag.

De stelling van Luuk van Middelaar luidt als volgt: een eigenzinnige Rus, Alexandre Kojève, introduceerde Hegel in Frankrijk, tijdens een reeks invloedrijke colleges in Parijs, in de jaren dertig. De manier waarop Alexandre Kojève Hegels' meester-knechtdialectiek interpreteerde, inspireerde en begeesterde twee generaties filosofen, die na de oorlog op de voorgrond zouden treden: de marxistische 'generatie van 1945' van Sartre en Merleau-Ponty, en de nietzscheaanse 'generatie van 1960' van Foucault en Deleuze. Hoe uiteenlopend hun standpunten ook

waren, als leerlingen van Kojève deelden ze een voorliefde voor oorlogszuchtige retoriek en een compromisloze hang naar absolute, radicale standpunten. Daar bovenop koesteren de beide generaties filosofen een bereidheid om het eigen gelijk zo nodig met geweld te halen. Het is deze houding die een positieve waardering van de democratie en de compromisbereidheid van pragmatische politici uitsluit. Ter illustratie citeert van Middelaar Sartres antiverkiezingsleuze van 1973: "Elections, piège à cons".

Doorheen het hele boek wordt deze stelling ontwikkeld. In het eerste hoofdstuk gaat het over de lessen van Alexandre Kojève, meer bepaald zijn lezing van Hegel en van de wereldgeschiedenis. Een essentieel element in Kojèves discours is zijn antropologie: de mens wordt mens in een strijd op leven en dood om erkenning, prestige. Hier begint de geschiedenis. Dit is politiek. Zodra die strijd er niet meer is, stort het bouwwerk in... Einde van de geschiedenis. (Niet toevallig de titel van een boek van Francis Fukuyama, die andere leerling van Kojève.) Het tweede hoofdstuk van het boek behandelt het "marxistisch existentialisme" van de kring rond Sartre. In het spoor van Kojève wordt Sartre een apologeet van revolutionair geweld en verdedigt hij zeer lang, té lang, het Stalinistisch regime in de Sovjet-Unie. Beschreven wordt hoe deze radicale

stellingname hem vervreemdt van Albert Camus, en later ook van zijn aanvanke-lijke compagnon Maurice Merleau-Ponty. Jammer genoeg overlijden Camus én Merleau-Ponty voortijdig, zodat het debat met Sartre nooit afgerond wordt. Sartre overleeft zichzelf, de rode vlag in de hand, "meer icoon dan denker", zegt Luuk van Middelaar. In hoofdstuk drie komen de neo-nietzscheanen op de voorgrond. Met Nietzsche zet men zich af tegen het "totalitaire verhaal van Hegel en Kojève", en belandt men in een permanente strijd om bevrijding tussen individuen. Een haast anarchistisch standpunt, dat eigenlijk ook anti-politiek is. Het gaat hier om de strijd van "een souvereiniteit, die verward is in een radicale oorlog tegen alles wat, in de vorm van welke macht dan ook, haar expressie en expansie tegenwerkt". Het vierde hoofdstuk behandelt "het neo-Kantianisme" van mensen als Jean-François Lyotard en Luc Ferry. Deze filosofen waren niet langer rechtstreeks door Kojève beïnvloed, maar slechts indirect: door zich af te zetten tegen de vorige generaties en de nadruk te leggen op de roep om consensus, rondom een gedeeld begrip over wat 'waar' en wat 'goed' is. Het probleem van deze moralistische terugval op tijdloze Kantiaanse waarheden, is dat een eigen superieur gelijk ook niet uitnodigt om in de praktijk van elke dag om te gaan met de verschillen die opdoemen als conflicterende partijen op zoek zijn naar een vergelijk en een haalbaar en aanvaardbaar compromis.

De term "politicide", moord op de politiek, slaat op elk van deze drie generaties filosofen, die in hun respectievelijke politieke filosofieën de democratie in feite de nek omwringen, i.p.v. een klimaat te creëren dat gunstig is voor politiek en democratie. Op verschillende manieren zijn existentialistische marxisten, neo-nietzscheanen én neo-kantianen de politiek vijandig gezind. De énen door te pleiten voor revolutionair geweld of anarchistisch verzet, de laatsten door zich terug te trekken op een moralistisch maar machteloos standpunt.

Gelukkig is het niet alleen maar 'kritische analyse' wat de klok slaat. De auteur heeft nog een epiloog geschreven met een mooi en hartverwarmend pleidooi voor pragmatische politiek, en met referenties naar Hannah Arendt en naar de nieuwe en originele stem uit de Franse filosofie, Claude Lefort. Lefort pleit onomwonden voor de democratie, als die samenlevingsvorm die het onophefbare sociale conflict dat aan de basis van elke maatschappij ligt, erkent. "Sterker, ze leeft van dat conflict. Het is haar bron van energie en vernieuwing. De conflictualiteit kan in een democratie noch worden opgeheven, noch te boven gekomen, noch geëlimineerd" (p. 188).

Politicide is een uiterst interessant boek, niet alleen voor politieke filosofen, maar ook voor activisten allerhande, binnen politieke partijen én binnen nieuwe sociale bewegingen en niet-gouvernementele organisaties. Voor één keer wordt het niet onbestaande - maar meestal verzwegen - 'ondemocratische' aandeel van "links" in de verf gezet. Het boek werpt licht op een spanning die in veel politiek-bewuste kringen aan de orde is: hoe radicaal willen we uit de hoek komen, versus hoe pragmatisch moeten we ons opstellen om effectief te zijn? Misschien zullen vooral de pragmatische politici zich geruggesteund weten. Voor hen is dit boek een inspiratiebron om uit te putten, voor het geval men 'ter verantwoording' wordt geroepen door een radicale achterban die vreest dat idealen verkwanseld worden door een al te grote compromisbereidheid.

Maar het sterke van dit boek is, mijns inziens, de grandioze, originele en consistente lezing van de meest recente geschiedenis, vooral dan het geestesleven van de voorbije decennia in Frankrijk, waarop dit pleidooi voor een pragmatische politiek gebaseerd is. In geen geval geeft Luuk van Middelaar steun aan gedachteloze pragmatici die zonder ideeën of visies in de politiek stappen!

Frederik Janssens